

ДИНАМІКА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СВІТУ МОЛОДІЖНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Актуальність теми дослідження. Сучасне українське суспільство переживає важливий і складний етап свого розвитку. Як би ми не оцінювали соціально-політичні процеси, що відбуваються в Україні, важливо знати, що сам собою факт політичної дискусії та полеміки впливає на духовне життя суспільства. Публічність і альтернативність думок створюють ситуацію, коли в окремо взятій особистості виникає світоглядна потреба в усвідомленні власного погляду на речі, у ціннісній рефлексії над своєю громадянською та моральною позицією. Толерантність, необхідність пошуку діалогу, зрозуміла в широкому значенні слова комунікація поступово стають домінантами цивілізаційного розвитку, де все більшу роль і значення в суспільному житті відіграє готовність вислухати іншого, зрозуміти резони та спосіб його аргументації [3, с.33-34]. Багато в чому зрозуміти цей складний процес соціокультурної трансформації допомагає феномен молодіжної культури, де в концентрованому вигляді можна спостерігати й аналізувати процеси формування якісно нових ціннісних орієнтирів. Добре відомо, що в найбільш вираженій формі потреба в ціннісній рефлексії переживається людиною в молодому віці, коли процес самосвідомості набуває форми глибоко особистого, екзистенціального пошуку свого місця у світі. При цьому важливо підкреслити, що цей екзистенціальний пошук демонструє суперечливе ставлення до ціннісної свідомості. Йдеться про протиріччя, які молодіжна культура демонструє з усією очевидністю як свого роду неминучість на шляху до особистісної й суспільно розвинених форм існування. Співіснування двох полкосів молодіжної культури (викриття будь-яких форм регулятивності людського життя як прояв насильства – з одного боку, а з іншого боку – затвердження репресивно-ідеологічних цінностей, що контролюють і цілком програмують поведінку) дозволяє уявити й аналізувати ціннісну свідомість у неперипинній динаміці переходу від одного стану до іншого.

Мета роботи – вивчити особливості формування ціннісних орієнтацій особистості в соціумі як суб'єкта молодіжної культури сучасної України. Визначити динаміку й соціальну спрямованість процесів ціннісного усвідомлення світу в контексті світоглядних потреб молоді України. Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких **завдань**: аналіз культури як ціннісного універсуму; розкриття сутності, змісту й значення основних процесів молодіжної культури в Україні; визначення молодіжної культури як сфери формування цінностей.

Об'єкт дослідження – культура в значенні ціннісного універсуму, в якому знаходить здійснення спосіб людського існування у світі.

Предмет дослідження - молодіжна культура України як сфера формування цінностей, що характеризують специфічний тип особистісної та колективної поведінки в суспільстві. Цінністю називається спосіб упорядкування світу, що відображає характер людської зацікавленості в чому-небудь. Виходячи з наведеного визначення цінності, можна сказати, що становить собою соціальна цінність. Поняття соціальної цінності означає, що йдеться про таке упорядкування того, що відбувається, у ході якого формуються правила або норми взаємодії одного суб'єкта з іншим. Ці формули є просто описують, яким чином відбувається процес міжсуб'єктної взаємодії, вони виконують функцію узаконення саме цього типу поведінки, санкціонують інтереси особистості, визначають межі права претендувати на що-небудь і в остаточному підсумку виступають сенсом соціальної діяльності [2, с.260-261]. Розглянута в ціннісному аспекті соціальність проявляє дві різні функції - стабілізатора та генератора контактів індивіда з оточуючими його людьми. Стрижневим у цій взаємодії є характер рівності-нерівності, що задає певну систему відносин (соціальну позицію) між окремим індивідом і суспільством у цілому. Причому розвиток таких відносин підпорядкований принципу саморегуляції (урівноваження), при здійсненні якого людська поведінка прагне до справедливості як сенсу всієї сфери соціальних цінностей. З погляду соціокультурного змісту цінностей, фундаментальною підставою для їх типології є розрізнення термінальних та інструментальних цінностей. Термінальні, або цільові цінності, узагальнено виражають найважливіші ідеали, сенси життя людей, такі як цінність людського життя, родини, міжособистісних відносин, волі, праці й аналогічні їм. Їх, у свою чергу, поділяють на особистісні та соціальні. В інструментальних цінностях відбито схваловані в даному суспільстві або іншій спільноті засоби досягнення мети. З одного боку, це моральні норми поведінки, з іншого - якості, здібності людей (незалежність, ініціативність, авторитетність тощо). Однак, поділ цінностей на інструментальні та термінальні має умовний характер, оскільки в різних відносинах те саме явище може виступати і як засіб, і як мета. У науковій літературі існує чимало класифікацій, де цінності структуруються за предметом і змістом об'єктів, на які вони спрямовані. Відповідно, виділяють такі класи цінностей: соціально-політичні, економічні, моральні тощо. Інша класифікація подає класи цінностей за суб'єктом відносин: суспільство, клас, соціальна група, колектив, індивід. Іншою підставою типології цінностей може слугувати їх належність до відповідних потреб індивідів: вітальних - найпростіших або первинних потреб, значущих для збереження та продовження життя (благополуччя, комфорт, безпека); інтеракціоністських - більш складних потреб у спілкуванні, взаємодії з іншими людьми; соціалізаційних - ще більш складних потреб у засвоєнні цінностей, норм, зразків поведінки, схвалованих у даному етносі, суспільстві, культурі; сенсожиттєвих - вищих за складністю та функціями потреб у наповненні своєї діяльності загальним сенсом, значущим для всього життя. Дослідження молоді та молодіжних проблем завжди є дослідженням руйнівних сил суспільних процесів, явищ, що зароджуються, які згодом можуть стати домінантними в суспільстві. З урахуванням соціально-психологічної характеристики молоді притаманні такі властивості, як суперечливість, мінливість, активний, динамічний характер, максималізм та особистісний оптимізм, прихильність до групового стереотипу, верховенство емоційно-чуттєвого сприйняття навколишньої дійсності. Беручи участь у соціальних відносинах, молоде покоління трансформує їх, модернізує, одночасно пристосовуючись до сформованих соціальних відносин і змінюючи їх відповідно до нових установок. Молодь, «відчужуючись» від традиційної культури, створює свою нову - молодіжну культуру, виробляючи нові цінності. Оскільки молодь являє собою важливий об'єкт соціального, психологічного, філософського, культурологічного дослідження, що пов'язано з її роллю в забезпеченні політичної, економічної, культурної модернізації суспільства, то вивчення проблем молоді дозволить нам зазирнути в завтра та прогнозувати динаміку розвитку суспільних процесів у майбутньому. Розглядаючи найважливіші якості молодіжної культури, які визначають характер її функціонування, необхідно уточнити, що з моменту свого виникнення молодіжна культура активно затверджувалася у трьох сферах, які дещо умовно можуть бути визначені як «одяг», «музика», «мовленнєві звороти». Ці три домінуючі елементи не дозволяють носіям молодіжної культури розчинитися та змішатися з навколишнім суспільством [4, с.134-135]. Молодіжна культура - це сукупність норм поведінки, що підтримує стиль молодіжної соціально-культурної спільності, який проявляється в специфічних, альтернативних споживчих орієнтаціях у побуті, у формах дозвілля, в особливостях самовираження. Характеризується естетичним неприйняттям духовних цінностей «батьківської» культури, претендує на відокремлення або заміну їх власними самодіяльними творами. У межах молодіжної субкультури неминуче присутні елементи контркультури, що становлять собою свого роду виклик суспільству. Це різні форми стихійного протесту проти суспільних процесів, пошук нових ідеалів. Контркультура пропонує: формування нових відносин між людьми; формування та прийняття нових цінностей, вироблення нових соціальних норм, принципів, ідеалів, естетичних та етичних критеріїв, виховання нової особистості. Отже, можна зробити висновок: молодіжна культура значною мірою тяжіє до особистісної значущих ціннісних установок, які при соціальній реалізації можуть виявитися досить проблематичними. Аналізуючи

характер і ступінь соціальності цінностей молодіжної культури, можна виділити кілька рівнів: 1. Цінності засвоєно на рівні емоційної реакції. Цей рівень характеризує мінімальний збіг інтересів особистості із суспільними інтересами. На підставі ціннісної орієнтації даного рівня формується досить нестійка соціальна установка, у межах якої емоційність домінує над нормами та правилами. У результаті така ціннісна орієнтація найчастіше не здатна бути адекватно реалізованою в поведінці та зберігається індивідом як таке, що має суто особистісне значення. 2. Цінності інтерпретовано на рівні знань. Особистість сприймає свої пріоритети як такі, що підлягають обговоренню, і тим самим порівнює життєву позицію з можливістю громадської думки. Тією мірою, якою визначальною для поведінки виявляється саме думка оточуючих людей, формується соціальна установка. Її суть не в тому, аби побороти безпосередню емоційну реакцію, а в тому, щоб знайти загальноприйнятні форми вираження даної реакції і таким чином бути зрозумілим в очах оточуючих. 3. Цінності засвоєно на рівні переконань. Тут індивід виходить за межі загальноприйнятих формулювань. Він виявляє якусь альтернативну форму самовираження, здатну згодом відігравати роль нового зразка поведінки. На цьому рівні індивід не замикається у своєму власному світі та не протиставляє себе суспільству. Правильніше сказати, що він сприймає конкретну соціальну норму як неабсолютний спосіб людського життя [1, с.238-239]. «Неабсолютний» у цьому випадку означає такий, що допускає альтернативу й мислить через альтернативність. Таким чином, переконання як тип ціннісної установки дозволяє особистісній оцінці не протистояти соціальній нормі. Це правильним є настільки, наскільки поведінка, що відповідає переконанню, стає прикладом для дії інших і тим самим переформулює сутність соціально цінного. У підсумку доходимо висновку: цінності, що репрезентують молодіжний стиль життя, не мають споконвічно заданого соціального змісту. Ми спостерігаємо складний, багаторівневий процес (емоція - знання - переконання) прилучення до цього змісту, у ході якого моральна установка особистості виявляє різні доміанти - опір, наслідування, альтернативність. У наш час у суспільстві активно обговорюється тема відродження спадкоємності національно-культурних традицій України [5, с.62-64]. Але при цьому варто чітко усвідомлювати, що зворотню стороною цього прагнення може виявитися войовничий націоналізм, расова ненависть і взаємна нетерпимість. Національна самосвідомість цілком комфортно може уживатися в системі взаємного зв'язку й залежності націй, якщо її не зіштовхують цілеспрямовано на узбіччя націонал-шовінізму зацікавлені пропагандисти цих «непізнаних» сил. Все це є вказівкою на те, що функціональна роль національно-культурного виховання молоді не вгасає, а підвищується в сучасному світі.

Висновок. Основою існування людини в суспільстві є ціннісна свідомість. Поняття соціальної цінності вживається насамперед в аналізі молодіжної культури як сфери формування й реалізації первинних регулятивних установок особистості, молодіжна культура базується на певній світоглядній позиції, для якої характерний образ альтернативно-цілісної реальності, що відповідає до особистісно-індивідуалізованим формам чуттєвості. Характерною рисою соціалізації молоді в наш час є маргіналізація особистості, яка проявляється в посиленні контркультурних впливів на свідомість молодих людей. У результаті життєвий світ молоді виявляє таку ієрархічну структуру, при якій цінність споживання помітно превалює над цінністю творчості, а життєздатність виявляється однією з найважливіших особистісних характеристик. Система соціальних цінностей являє собою результат освітньої а не виховної функції суспільства. Вона не дається ззовні, а виробляється існуючими в даному суспільстві соціальними інститутами в процесі історичної практики. Як найважливіший інститут, що забезпечує ретрансляцію й відтворення цінностей, виступає родина.

Література

1. К вопросу о типологизации ценностных ориентаций в молодежной культуре // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 36. – С. 238 - 240.
2. Через образ жизни в молодежную культуру // Культура народов Причерноморья.. – 2003. – №37.– С. 260 - 261.
3. Соціально – культурні реалії молоді України ХХ - ХХІ ст. // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва.– К.: Міленіум, 2006. – №1. – С. 33 - 37.
4. Семья, образование и образ жизни // Человек и христианское мировоззрение.- Симферополь: «Человек и христианское мировоззрение», 2001. – Вып.№ 6 – С. 134 – 136.
5. Преемственность как основа национальной культуры// Людина у контексті культури і науки. – Львів: Арал, 2004. – С. 62 – 67.